

O relacjach logicznych pomiędzy definicjami prawa pracy i prawa zatrudnienia

Immanentną cechą definicji prawa pracy jest ich dyferencjacja i pozostająca z nią w bezpośredniej koincydencji niedookreśloność. Zakres podmiotowy i przedmiotowy prawa pracy można obecnie wyznaczyć tylko *prima facie*. W swej istocie podobny mechanizm ma miejsce w przypadku prawa zatrudnienia. Dlatego też w moim przekonaniu warto podjąć próbę określenia relacji pomiędzy tymi pojęciami w oparciu o standardy logiki formalnej. Statuują one w płaszczyźnie metodologicznej obiektywny instrument delimitacyjny, pozwalający przynajmniej w części na ograniczenie panującego w tej materii w doktrynie zamętu terminologicznego¹. Zróżnicowanie znaczeniowe pojęć prawa pracy i prawa zatrudnienia ma swe źródło w dyferencjacji kryteriów, jakimi posługują się przedstawiciele doktryny dla ich definiowania. W ujęciu modelowym możliwe jest wskazanie dwóch podstawowych kryteriów, a to podmiotowego² i przedmiotowego³. W nauce spotyka się także trzecie, mające przymiot heterogeniczności, łączące aspekty podmiotowe i przedmiotowe⁴.

Zanim przedstawię relacje logiczne pomiędzy prawem pracy a prawem zatrudnienia, warto nieco uwagi poświęcić problematyce pojmowania tych pojęć. Analizę problematyki rozpocznę od definicji prawa pracy zadekretowanej w art. 9 § 1 k.p.⁵ Punktem wyjścia będzie stwierdzenie, że prawo pracy jest na potrzeby kodeksu pracy definiowane przez pryzmat jego źródeł odnoszących się zarówno do płaszczyzny podmiotowej, jak i przedmiotowej. W przypadku tej pierwszej *verba legis* odnosi się do pracowników i pracodawców, w końcowej części przepisu określanych jako strony stosunku pracy. W sferze przedmiotowej definicja

¹ Por. bliżej B.M. Ćwiertniak, [w:] K.W. Baran (red.), *System prawa pracy*, t. 1. *Część ogólna*, Warszawa 2017 s. 28 i n.

² Por. M. Świącicki, *Prawo pracy*, Warszawa 1968, s. 15 i 16.

³ Por. np. W. Szubert, *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1972 s. 7; T. Zieliński, *Prawo pracy. Zarys systemu*, cz. 1. *Ogólna*, Warszawa-Kraków 1986, s. 13; J. Jończyk, *Prawo pracy*, Warszawa 1995, s. 15; Z. Salwa, *Prawo pracy*, Olsztyn 1994, s. 11; W. Sanetra, *Prawo pracy. Zarys wykładu*, Białystok 1994, s. 18-20; K. Rączka, [w:] M. Gersdorf, K. Rączka, M. Rączkowski, *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 38-38.

⁴ K.W. Baran, [w:] *idem* (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 2019, s. 37-38.

⁵ Por. T. Zieliński, [w:] *idem* (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 142-143; K. Rączka, [w:] M. Gersdorf, K. Rączka, M. Rączkowski, *Kodeks pracy*, s. 38-39; W. Sanetra, J. Iwulski, *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 1996, s. 36-37; P. Prusinowski, [w:] J. Żołyński (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Gdańsk 2015, s. 53; J. Stelina, [w:] A. Sobczyk (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 23.

kodeksowa odnosi się *explicite* wyłącznie do tegoż rodzaju stosunku prawnego. Jego istota została określona w art. 22 § 1 k.p. Trafnie w doktrynie⁶ wskazuje się, że przepis ten statuuje legalną definicję stosunku pracy. W efekcie legalna definicja prawa pracy ogranicza się w sferze podmiotowej do pracownika i pracodawcy, a w sferze przedmiotowej do stosunku pracy. Na potrzeby tego opracowania określam ją jako prawo pracy *sensu stricto*.

W tym miejscu należy zaakcentować, że definicja prawa pracy z art. 9 § 1 k.p. ma charakter partykularny, w tym sensie, że obowiązuje na potrzeby kodeksu pracy, co wynika z tekstualnego brzmienia tegoż przepisu. Jej partykularyzm ujawnia się w konfrontacji z zakresem samego kodeksu. Reguluje on bowiem szereg innych stosunków prawnych, choćby o charakterze zbiorowym, proceduralnym, czy nawet karnym. Brak kompleksowości, zarówno w płaszczyźnie podmiotowej, jak i przedmiotowej, jest w tej materii oczywisty.

Doktryna prawa pracy, od lat wskazująca na nieadekwatność⁷ legalnej definicji prawa pracy, wypracowała rozszerzone jego znaczenie. Definicje te mają zróżnicowany zakres podmiotowy i przedmiotowy. Jak się wydaje, wśród definicji doktrynalnych ten drugi ma charakter dominujący, zaś pierwszy – subsydiarny. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na delimitację definicji doktrynalnych zaproponowaną przez B.M. Ćwiertniaka⁸, który wyróżnia definicje statusowe dotyczące statusu stron stosunku pracy oraz definicje standardowe odwołujące się do przedmiotu prawa pracy. W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że wielokroć autorzy definicji stosują formułę heterogeniczną, uwzględniając zarówno aspekt przedmiotowy, jak i podmiotowy. O ile w ujęciu podmiotowym panuje relatywnie szeroki konsensus odnoszący się do stron stosunku pracy, zwłaszcza pracownika, o tyle w wymiarze przedmiotowym występuje istotna dyferencjacja stanowisk⁹.

W ramach definicji doktrynalnych wskazuje się obok stosunku pracy na inne stosunki społeczne związane bezpośrednio bądź pośrednio z nim związane. W klasycznym ujęciu są to zbiorowe stosunki prawa pracy, procesowe stosunki prawa pracy, kontrolne stosunki prawa pracy, czy wreszcie stosunki prawne związane z promocją zatrudnienia i przeciwdziałaniem bezrobociu¹⁰. Wszystkie one są funkcjonalnie skorelowane ze stosunkiem pracy. Multiplikacja i zdyferencjalizowanie

⁶ Por. M. Tomaszewska, [w:] K.W. Baran (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2020, t. 1, s. 207.

⁷ Por. B.M. Ćwiertniak, [w:] K.W. Baran (red.), *System prawa pracy...*, t. 1, s. 50; J. Wrątny, *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 12; E. Chmielek-Łubińska, [w:] B. Wagner (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Gdańsk 2010, s. 30.

⁸ Por. B.M. Ćwiertniak, [w:] K.W. Baran (red.), *System prawa pracy...*, t. 1, s. 41 i n.

⁹ Por. np. T. Zieliński, *Stosunek prawa pracy do prawa administracyjnego*, Warszawa 1977, s. 17 i n.; W. Jaśkiewicz, Cz. Jackowiak, W. Piotrowski, *Prawo pracy w zarysie*, Warszawa 1985, s. 14 i n.; W. Szubert, *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1980, s. 9 i n.; T. Liszcz, *Prawo pracy*, Warszawa 2006, s. 21; Z. Kubot, T. Kuczyński, Z. Masternak, H. Szurgacz, *Prawo pracy zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 20; U. Jackowiak, W. Udziak, A. Wypych-Żywicka, *Prawo pracy. Podręcznik dla studentów prawa*, Warszawa 2021, s. 23 i n.

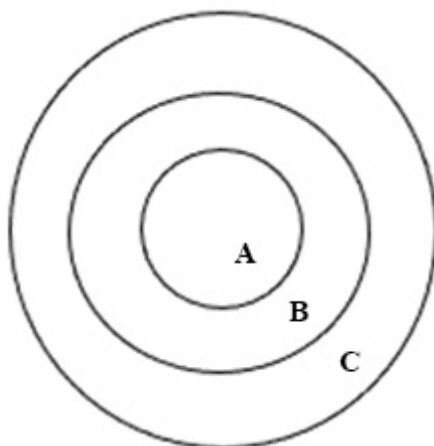
¹⁰ Por. J. Stelina, [w:] *System prawa pracy...*, t. 1, s. 108 i n.

ich rodzajów – wskazanych w doktrynie prawa pracy – uniemożliwia szczegółową ich typologię na potrzeby tego opracowania. Stąd też proponuję nadanie tego rodzaju definicjom przymiotu prawa pracy *sensu largo*.

Możliwe też w wymiarze ogólnoteoretycznym jest pojmowanie prawa pracy jako zbioru norm prawnych regulujących stosunki prawne związane bezpośrednio bądź pośrednio z jakąkolwiek pracą ludzką, niezależnie od tego, czy odpłatną, czy nieodpłatną oraz niezależnie od tego, na jakich podstawach oraz w jakich ramach prawnych jest ona świadczona. Tego rodzaju ujęcie prawa pracy określam na potrzeby tego opracowania jako prawo pracy *sensu largissimo*.

Wszystkie trzy kategorie definicji prawa pracy w ujęciu modelowym, opartym na kryteriach podmiotowo-przedmiotowych, można przedstawić w ramach następującego schematu:

Rys. 1

A – prawo pracy *sensu stricto*

B – prawo pracy *sensu largo*

C – prawo pracy *sensu largissimo*

Źródło: Krzysztof Baran

Kontynuując rozważania, warto rozważyć definicję prawa zatrudnienia. *Ab initio* nasuwa się stwierdzenie, że w systemie prawnym nie ma legalnej jego definicji. Pozostaje zatem ujęcie doktrynalne¹¹. Zanim jednak zostanie ono scharakteryzowane, należy przedstawić ujęcie delimitacyjne¹². W ujęciu przedmiotowym zakres prawa zatrudnienia można odnieść do norm regulujących stosunki prawne powstające na tle wykonywania pracy na innej podstawie niż stosunek pracy.

¹¹ Por. M. Gersdorf, *Prawo zatrudnienia*, Warszawa 2013, *passim*, zwłaszcza s. 29 i n. W tej materii zob. też A. Świątkowski, *Ponownie o przyszłości prawa pracy*, [w:] Z. Hajn, D. Skupień (red.), *Przyszłość prawa pracy. Liber Amicorum. W pięćdziesięciolecie pracy naukowej Profesora Michała Seweryńskiego*, Łódź 2015, s. 298 i n.; T. Liszcz, *Niech prawo pracy pozostanie prawem pracy*, [w:] Z. Hajn, D. Skupień (red.), *Przyszłość prawa pracy...*, s. 280-281.

¹² Por. w tej materii B.M. Ćwiertniak, [w:] K.W. Baran (red.), *System prawa pracy...*, t. 1, s. 66 i n.

Można wśród nich wyróżnić stosunki¹³ o charakterze cywilnoprawnym, administracyjnoprawnym, penalnoprawnym, ustrojowoprawnym, gospodarczoprawnym, handlowoprawnym, społecznoprawnym, naukowoprawnym, sportowoprawnym, a nawet sądowoprawnym¹⁴ oraz kanonicznoprawnym¹⁵. Wyliczenie to nie ma przymiotu enumeratywności. W zależności od przyjętych kryteriów możliwe są dalsze rozróżnienia prawa zatrudnienia¹⁶. Nie czynię ich, starając się stosować uniwersalną dyrektywę *entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*.

Wyjątkiem od tej reguły jest delimitacja zatrudnienia na te świadczone za wynagrodzeniem i bez wynagrodzenia. Tego rodzaju zróżnicowanie *verba legis* wprowadziła nowelizacja z dnia 5 lipca 2018 r. do ustawy o związkach zawodowych, posługując się w art. 1¹ ust. 1 kategorią osób wykonujących pracę zarobkową. *De lege lata* w płaszczyźnie kolektywnej status pracowników i niepracowników uległ częściowej uniformizacji¹⁷.

Na tym tle powstaje pytanie, jak w ujęciu przedmiotowym może być definiowane prawo zatrudnienia. Kierując się oboma tymi kryteriami, proponuję wyróżnić trzy kategorie:

- prawo zatrudnienia *sensu stricto*, obejmujące stosunki zatrudnienia odpłatnego na innych podstawach niż stosunek pracy oraz stosunki prawne funkcjonalnie z nimi związane,
- prawo zatrudnienia *sensu largo*, obejmujące stosunki zatrudnienia odpłatnego i nieodpłatnego na innych podstawach niż stosunek pracy oraz stosunki prawne funkcjonalnie z nimi związane,
- prawo zatrudnienia *sensu largissimo*, obejmujące stosunki zatrudnienia na wszystkich podstawach prawnych, w tym także stosunku pracy oraz zatrudnienia nieodpłatnego oraz stosunki prawne z nimi funkcjonalnie związane.

Ujmując wskazane kategorie definicji w ujęciu logicznym, można przedstawić je w ramach następującego schematu:

¹³ Por. W. Sanetra, *Uwagi w kwestii zakresu podmiotowego kodeksu pracy*, [w:] M. Matey-Tyrowicz, L. Nowacki, B. Wagner (red.), *Prawo pracy a wyzwania XXI wieku. Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Zielińskiego*, Warszawa 2002, s. 315; K.W. Baran, [w:] *idem* (red.), *System prawa pracy. Zatrudnienie niepracownicze*, Warszawa 2015, t. 7, s. 21 i n.

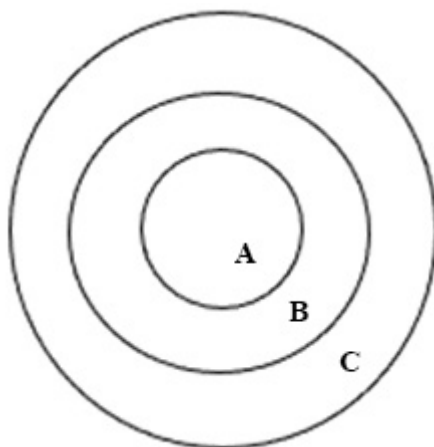
¹⁴ Wyróżnienie tego rodzaju zatrudnienia możliwe jest w odniesieniu do sędziów sądów powszechnych i szczególnych. W moim przekonaniu brak uzasadnienia dla kwalifikowania ich zatrudnienia jako stosunku pracy mimo istnienia istotnych cech pozostających w koincydencji ze stosunkiem pracy.

¹⁵ Por. J. Stelina, [w:] *System prawa pracy. Część ogólna*, tom 1..., s. 118.

¹⁶ Możliwe jest na przykład wyróżnienie obligacyjnego i nieobligacyjnego prawa zatrudnienia. Por. K.W. Baran, [w:] *idem* (red.), *System prawa pracy...*, s. 25-26.

¹⁷ Por. np. K.W. Baran, [w:] *idem* (red.), *Zbiorowe prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 35 i n.; P. Grzebyk, Ł. Pisarczyk, *Krajobraz po reformie. Zbiorowa reprezentacja praw i interesów zatrudnionych niebędących pracownikami*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2019, nr 1, s. 85 i n.

Rys. 2

A – prawo zatrudnienia *sensu stricto*
B – prawo zatrudnienia *sensu largo*
C – prawo zatrudnienia *sensu largissimo*

Źródło: Krzysztof Baran

Przyjęta powyżej konwencja ma charakter modelowy, ponieważ została skonstruowana w oparciu o idealizacyjną teorię nauki¹⁸. Ze względu na fakt, że typologia ta została skonstruowana na założeniach idealnych, warto zaakcentować, że w praktyce jednak ze względu na zróżnicowanie normatywne i niedookreśloność regulacji normatywnych mogą powstawać rozmaite wątpliwości co do przypisania konkretnego rodzaju zatrudnienia (stosunku zatrudnienia) do wskazanych wyżej kategorii definicji. Celem ich przedstawienia było wyznaczenie ogólnoteoretycznych standardów dotyczących klasyfikowania tych stosunków na tle subdyscypliny, za jaką można uznać prawo zatrudnienia.

Odnosząc się do głównego tematu opracowania, przedstawione relacje logiczne zachodzące pomiędzy poszczególnymi wyróżnionymi kategoriami definicyjnymi prawa pracy i prawa zatrudnienia zostaną na potrzeby tej pracy oznaczone jako:

- prawo pracy *sensu stricto* – PPSS,
- prawo pracy *sensu largo* – PPSL,
- prawo pracy *sensu largissimo* – PPSO,
- prawo zatrudnienia *sensu stricto* – PZSS,
- prawo zatrudnienia *sensu largo* – PZSL,
- prawo zatrudnienia *sensu largissimo* – PZSO.

Zanim przedstawię konkretne relacje logiczne między tymi pojęciami, należy wyjaśnić w celu utrzymania transparentności wywodów, że założeniem przyjętym w ramach poniższych wykresów jest aksjomat, zgodnie z którym w ramach

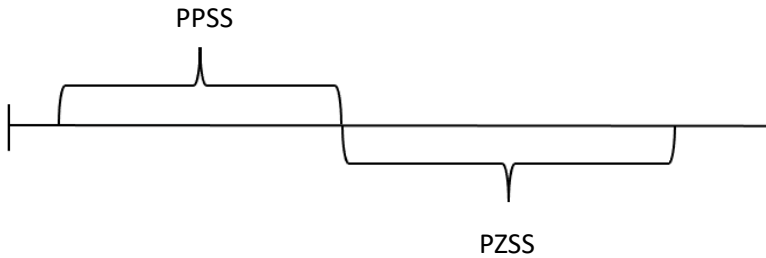
¹⁸ Por. L. Nowak, *Wstęp do idealizacyjnej teorii nauki*, Warszawa 1977, s. 61 i n.

przyjętego uniwersum nie ma innych rodzajów stosunków prawnych niż te przedstawione wcześniej w ramach definicji prawa pracy i prawa zatrudnienia.

Analizę logiczną rozpocznę od relacji prawa pracy w znaczeniu *sensu stricto* do wszystkich wyróżnionych w tym opracowaniu kategorii definicji prawa zatrudnienia.

Punktem wyjścia będzie poniższy schemat.

Rys. 3

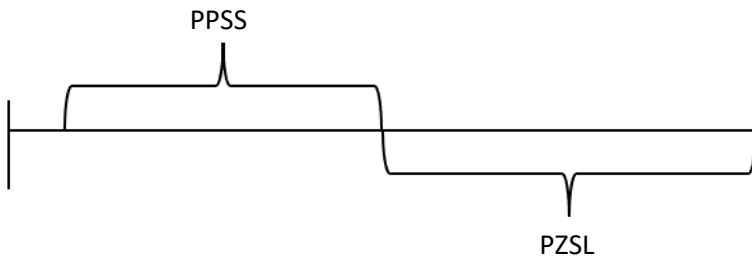

Źródło: Krzysztof Baran

W tym ujęciu pomiędzy PPSS a PZSS występuje relacja przeciwieństwa, co oznacza, że żaden stosunek prawny PPSS nie jest stosunkiem prawnym z PZSS i *vice versa*. Poza tym w zakresie przedmiotowym uniwersum istnieją inne rodzaje stosunków prawnych (np. zbiorowe stosunki pracy, procesowe stosunki pracy bądź niepracownicze stosunki zatrudnienia o charakterze nieodpłatnym).

Porównując zakresowo prawo pracy *sensu stricto* i prawo zatrudnienia *sensu largo*, wyrażam pogląd, że pomiędzy tymi pojęciami zachodzi relacja przeciwieństwa, którą na wykresie logicznym można zilustrować w następujący sposób:

Rys. 4

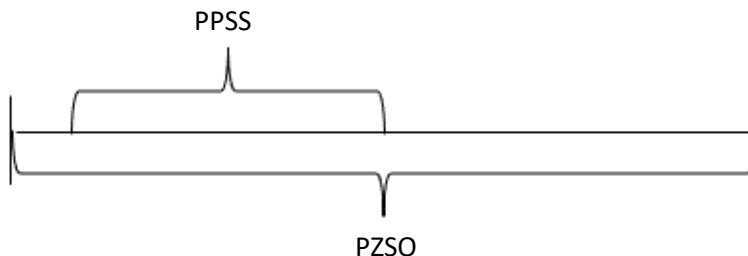

Źródło: Krzysztof Baran

Oznacza to, że żaden stosunek prawny wchodzący w zakres PPSS nie jest stosunkiem prawnym tożsamym z PZSL i *vice versa*. Poza tym w zakresie przedmiotowym istnieją inne rodzaje stosunków prawnych (np. zbiorowe stosunki pracy).

W relacji pomiędzy prawem pracy *sensu stricto* a prawem zatrudnienia *sensu largissimo* zachodzi w moim przekonaniu stosunek podrzędności, co oznacza, że stosunki pracy wchodzące w zakres PPSS mieszczą się w zakresie stosunków prawnych PZSO. Stanowisko to ilustruje poniższy schemat:

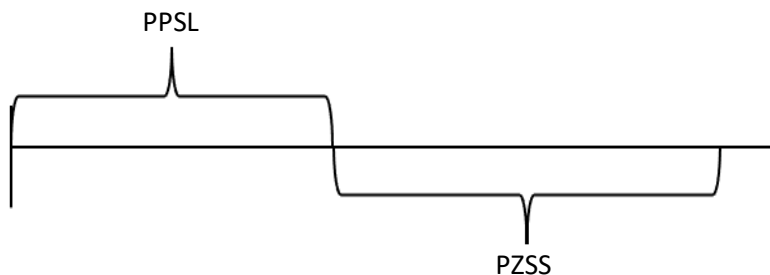
Rys. 5

Źródło: Krzysztof Baran

Kolejną kategorią definicji zakresowych wymagającą analizy jest porównanie prawa pracy w znaczeniu szerokim oraz wyróżnionych tutaj trzech kategorii znaczeniowych prawa zatrudnienia. Punktem wyjścia będzie stwierdzenie, że pomiędzy PPSL a PZSS zachodzi relacja przeciwieństwa, co graficznie można przedstawić na schemacie:

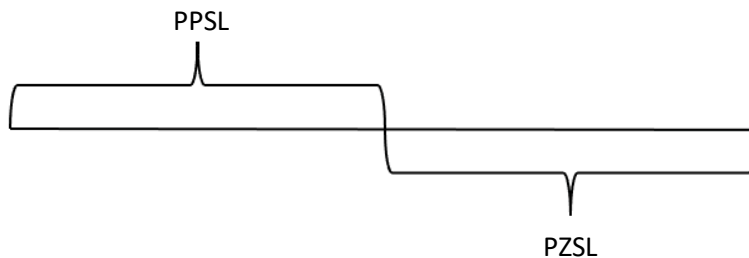
Rys. 6

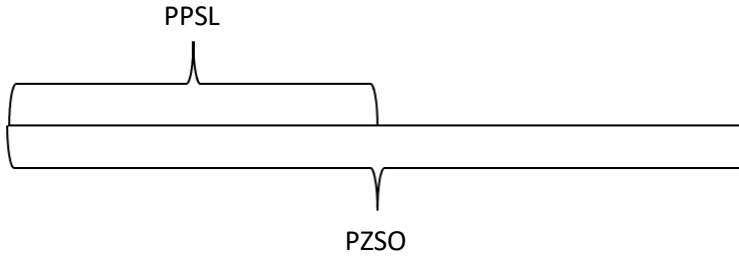
Źródło: Krzysztof Baran

Oznacza to, że żaden stosunek prawny z zakresu prawa pracy *sensu largo* nie jest stosunkiem prawnym z zakresu prawa zatrudnienia *sensu stricto* i *vice versa*. Poza tym istnieją jeszcze w ramach uniwersum logicznego inne stosunki prawne z zakresu zatrudnienia (np. stosunki zatrudnienia o charakterze nieodpłatnym).

Z kolei w relacji prawo pracy *sensu largo* i prawo zatrudnienia *sensu largo* mamy do czynienia ze stosunkiem sprzeczności, co przedstawia schemat:

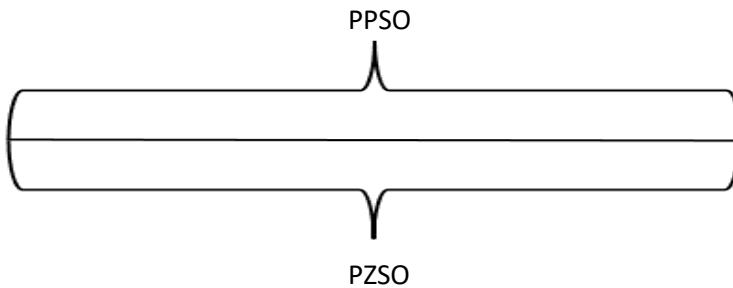
zaś w relacji PPSL do PZSO mamy do czynienia ze stosunkiem podrzędności, co ilustruje schemat:

Kontynuując rozważania, warto jeszcze porównać stosunki zakresowe prawa pracy pojmowanego *sensu largissimo* z kategoriami zakresowymi prawa zatrudnienia. W odniesieniu do prawa zatrudnienia *sensu stricto* i *sensu largo* można to przedstawić na wykresie w następujący sposób:

Pomiędzy PPSO a PZSS i PZSL zachodzi relacja nadrzędności, co oznacza, że wszystkie stosunki prawne prawa zatrudnienia rozumianego *sensu stricto* i *sensu largo* zawierają się w prawie pracy *sensu largissimo*. Z kolei porównując zakresy prawa pracy i prawa zatrudnienia *sensu largissimo*, konstatuję, że zachodzi między nimi stosunek równoważności, co można graficznie zilustrować w następujący sposób:

Oznacza to, że relacja zakresowa obu tych pojęć w odniesieniu do wszystkich stosunków prawnych z uniwersum jest identyczna.

Przedstawione stosunki logiczne pozwalają w sposób holistyczny przedstawić relacje zakresowe pomiędzy różnymi kategoriami prawa pracy i prawa zatrudnienia. W płaszczyźnie idealizacyjnej abstrakcyjnie generalizują wyrażane w doktrynie poglądy. Ufam, że będą one stanowiły użyteczny instrument w zakresie uporządkowania naukowego dyskursu na temat relacji prawa pracy i prawa zatrudnienia i przyczynią się do wyeliminowania – przynajmniej niektórych – nieporozumień występujących w tej materii w doktrynie prawa.

Bibliografia

- Baran K.W., [w:] K.W. Baran (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 2019.
- Baran K.W., [w:] K.W. Baran (red.), *System prawa pracy. Zatrudnienie niepracownicze*, Warszawa 2015, t. 7.
- Baran K.W., [w:] K.W. Baran (red.), *Zbiorowe prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Chmielek-Łubińska E., [w:] B. Wagner (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Gdańsk 2010.
- Ćwiertniak B.M., [w:] K.W. Baran (red.), *System prawa pracy*, t. 1. *Część ogólna*, Warszawa 2017.
- Gersdorf M., *Prawo zatrudnienia*, Warszawa 2013.
- Grzebyk P., Pisarczyk Ł., *Krajobraz po reformie. Zbiorowa reprezentacja praw i interesów zatrudnionych niebędących pracownikami*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2019, nr 1.
- Jackowiak U., Udziak W., Wypych-Żywicka A., *Prawo pracy. Podręcznik dla studentów prawa*, Warszawa 2021.
- Jaśkiewicz W., Jackowiak Cz., Piotrowski W., *Prawo pracy w zarysie*, Warszawa 1985.
- Jończyk J., *Prawo pracy*, Warszawa 1995.
- Kubot Z., Kuczyński T., Masternak Z., Szurgacz H., *Prawo pracy. Zarys wykładu*, Warszawa 2005.
- Liszczyk T., *Prawo pracy*, Warszawa 2006.
- Liszczyk T., *Niech prawo pracy pozostanie prawem pracy*, [w:] Z. Hajn, D. Skupień (red.), *Przyszłość prawa pracy. Liber Amicorum. W pięćdziesięciolecie pracy naukowej Profesora Michała Seweryńskiego*, Łódź 2015.
- Nowak L., *Wstęp do idealizacyjnej teorii nauki*, Warszawa 1977.
- Prusinowski P., [w:] J. Żołyński (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Gdańsk 2015.
- Rączka K., [w:] M. Gersdorf, K. Rączka, M. Rączkowski, *Kodeks pracy*, Warszawa 2014.
- Salwa Z., *Prawo pracy*, Olsztyn 1994.
- Sanetra W., *Prawo pracy. Zarys wykładu*, Białystok 1994.
- Sanetra W., *Uwagi w kwestii zakresu podmiotowego kodeksu pracy*, [w:] M. Matey-Tyrowicz, L. Nowacki, B. Wagner (red.), *Prawo pracy a wyzwania XXI wieku. Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Zielińskiego*, Warszawa 2002.
- Sanetra W., Iwulski J., *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 1996.
- Szubert W., *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1972.
- Szubert W., *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1980.

Świątkowski A., *Ponownie o przyszłości prawa pracy*, [w:] Z. Hajn, D. Skupień (red.), *Przyszłość prawa pracy. Liber Amicorum. W pięćdziesięciolecie pracy naukowej Profesora Michała Seweryńskiego*, Łódź 2015.

Święcicki M., *Prawo pracy*, Warszawa 1968.

Tomaszewska M., [w:] K.W. Baran (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2020.

Wratny J., *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2003.

Zieliński T., *Prawo pracy. Zarys systemu*, cz. 1. *Ogólna*, Warszawa-Kraków 1986.

Zieliński T., *Stosunek prawa pracy do prawa administracyjnego*, Warszawa 1977.

Zieliński T., [w:] *idem* (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2000.